

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНА ГРАМОТНІСТЬ

Татаренкова Ю. В.

викладач спецдисциплін, спеціаліст першої кваліфікаційної категорії

Відокремлений структурний підрозділ

«Фаховий коледж харчових технологій та підприємництва

Дніпровського державного технічного університету»

м. Кам'янське, Дніпропетровська область, Україна

У сучасному світі інформація є одним з найважливіших ресурсів. Сучасний етап суспільного розвитку фіксується терміном «інформаційне суспільство». Стрімкий розвиток інформаційних і комунікаційних технологій, зростання об'ємів накопиченої суспільством інформації – це низка факторів, які створюють для суспільства і кожної людини непросте завдання. Воно полягає в тому, щоб суб'єкт заволодів інформацією, а не інформація заволоділа суб'єктом. Для цього необхідно вміти аналізувати свої інформаційні потреби, обирати інформацію, оцінювати її достовірність, вірно інтерпретувати дані. Цей перелік може поповнюватися інформаційними компетенціями, які необхідні сучасній людині.

Поняття інформація можна розглядати в залежності від контексту, в якому воно використовується. У якості синонімів для визначення поняття «інформація» використовуються такі – ресурс, який має різні формати, способи пакування, середовище передавання і методи доставки; досвід людства; джерело, яке може надати незліченну кількість даних; потенційні знання. Важливими є перше і останнє з перерахованих визначень інформації. У першому фіксується така властивість інформації як ресурсоемність, потенційна можливість розвитку. Останнє визначення свідчить, що будь-яка інформація лише потенційно є знанням, «інструментом знання», але не вся інформація дійсно стає знанням.

Інформація стає знанням лише тоді, коли людина її структурувала, осмислила і здатна застосовувати її у вирішенні певних задач. У процесі формування знання важливі не тільки пізнавальні здібності та установки суб'єкта, але і його цінності та переконання, а також цінності суспільства у цілому. Адже знання виникає лише за допомогою пошуку необхідної інформації, обміну, розповсюдженню, дискусії та вільній науковій або творчій діяльності.

Інформаційно освічена людина здатна виявляти, розміщувати, оцінювати інформацію і грамотно її використовувати. Інформаційна

грамотність може бути визначена як набір компетенцій, який необхідний для отримання, розуміння, адаптації, генерування, зберігання і представлення інформації, яка використовується для аналізу проблем і прийняття рішень. Виокремлюють три етапи роботи з інформацією.

1. Етап отримання інформації. На цьому етапі суб'єкт, по-перше, визначає, яка інформація йому потрібна, по-друге, вирішує, у яких джерелах він буде цю інформацію шукати, і, по-третє, знаходити інформацію.

2. Етап оцінки інформації. Суб'єкт отримує інформацію з джерел, відбирає її, аналізує, синтезує, узагальнює та інтерпретує.

3. Етап використання інформації. Суб'єкт осягає інформацію, передає і використовує інформацію у відповідності з вимогами законодавства і етичними нормами.

Інформаційна грамотність означає вміння раціонально і ефективно відбирати інформацію, критично і компетентно оцінювати інформацію, точно і творчо використовувати інформацію.

Критичним мисленням називають особливий вид розумової діяльності людини, для якого властиві: систематичність, комплексність, послідовність, ясність, достовірність, взаємоузгодженість, глибина, доказовість, несуперечність.

Критичне мислення відрізняється від догматичного. Догматичне мислення базується на незмінному прийнятті істини, норм або цінностей (догм). Догматичне мислення є основою будь-якої релігії, але пошук істини і достовірної інформації несумісний з таким підходом. Як наука, так і будь-яка інформаційна діяльність повинна базуватися на критичному мисленні, тобто на готовності до пошуку нових фактів, норм і цінностей, котрі можуть продемонструвати фактичну хибність, логічну необґрунтованість або неприйнятність раніше установлених положень.

На етапі одержання інформації суб'єкт визначає і формулює свої інформаційні потреби для вирішення конкретної задачі або проблеми. Далі він визначає свої інформаційні ресурси, які можуть містити необхідну інформацію (це можуть бути друковані та електронні джерела), обирає ті джерела, які найкраще відповідають поставленій задачі. На цьому етапі критичність мислення має особливо важливе значення у процесі відбору джерел інформації. За однією з класифікацій джерела інформації діляться на три категорії: первинні, вторинні й третинні.

У перинних джерелах міститься оригінальна, а отже, нова інформація. Ця інформація не була змінена, інтерпретована чи проаналізована. В залежності від сфери пошуку інформації, до цих джерел відносяться, наприклад, дослідницькі звіти, академічні роботи, патенти, фотографії, щоденники, особисті листи, нормативні акти тощо.

Першоджерела є джерелами інформації, які гарантують максимальну об'єктивність. Однак зазвичай первинні джерела можуть бути дуже складними для розуміння нефахівцями або навіть недоступні для масового використання. У цьому випадку доречно використовувати вторинні джерела інформації, у яких інформація первинних джерел інтерпретується, аналізується або узагальнюється. Вторинні джерела можуть містити не менш авторитетну й об'єктивну інформацію, ніж первинні. Важливим видом достовірних вторинних джерел є наукові журнали з рецензією. У багатьох сферах як вторинне джерело використовується метааналіз. Метааналіз – це статистичний аналіз, який поєднує результати багатьох наукових досліджень. Він може бути виконаний, коли існує кілька наукових досліджень, що стосуються одного і того ж питання у кожному окремому дослідженні.

Третинні джерела містять об'єднану інформацію з первинних та вторинних джерел (реферати, словники, енциклопедії тощо). Обираючи третинні джерела необхідно розуміти ступінь компетентності автора такого об'єднання, а також надійність використання ним первинних і вторинних джерел.

Отже, на першому етапі інформаційної діяльності необхідно максимально критично поставитися до вибору джерел, щоб досягти балансу між доступністю джерела і впевненістю в достовірності інформації, яка в ньому міститься.

На другому етапі відбувається оцінка якості інформації. У цьому випадку критичне мислення є основним інструментом, яке дозволить оцінити достовірність отриманої інформації, провести порівняльний аналіз отриманої з різних джерел інформації, синтезувати дані в єдине ціле. Потім інтерпретувати їх в контексті вже відомих даних, визначити необхідність в отриманні додаткової інформації.

Третій етап полягає у застосуванні знайденої та обробленої інформації для вирішення конкретних задач або проблем. На цьому етапі необхідне вміння розробити структуру і обґрунтувати висновки у відповідності з отриманою інформацією. При цьому використовуються практично всі аспекти критичного мислення, включаючи здатність змінювати свою позицію, якщо вона суперечить достовірній інформації. На цьому етапі інформація переходить у знання.

Таким чином, критичне мислення є основою інформаційної грамотності, забезпечуючи адекватність і ефективність інформаційної діяльності на кожному її етапі.

Література:

1. Значення критичного мислення в житті сучасного суспільства / Арбелаз-Кампілло Д. Ф., Тацій В. Я., Рохас-Багамон М. Дж.,

Данильян О. Г. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2020. № 3(46). С. 11–27.

2. Остряньська Н. В. Особливості формування інформаційної культури у студентів вищих навчальних закладів / Н. В. Остряньська, В. О. Васюренко. *Сучасні аспекти виховання студентської молоді*. Міжнар. наук.-практ. конф. : тези доповідей. Харків : ХНУМГ, 2013. С. 183–185.

3. Терно С. О. Критичне мислення – сучасний вимір суспільство-знавчої освіти. Запоріжжя : Просвіта, 2009. 268 с.

4. Юрченко О. А. Реалізація програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх» в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2014. № 3. С. 66–71.